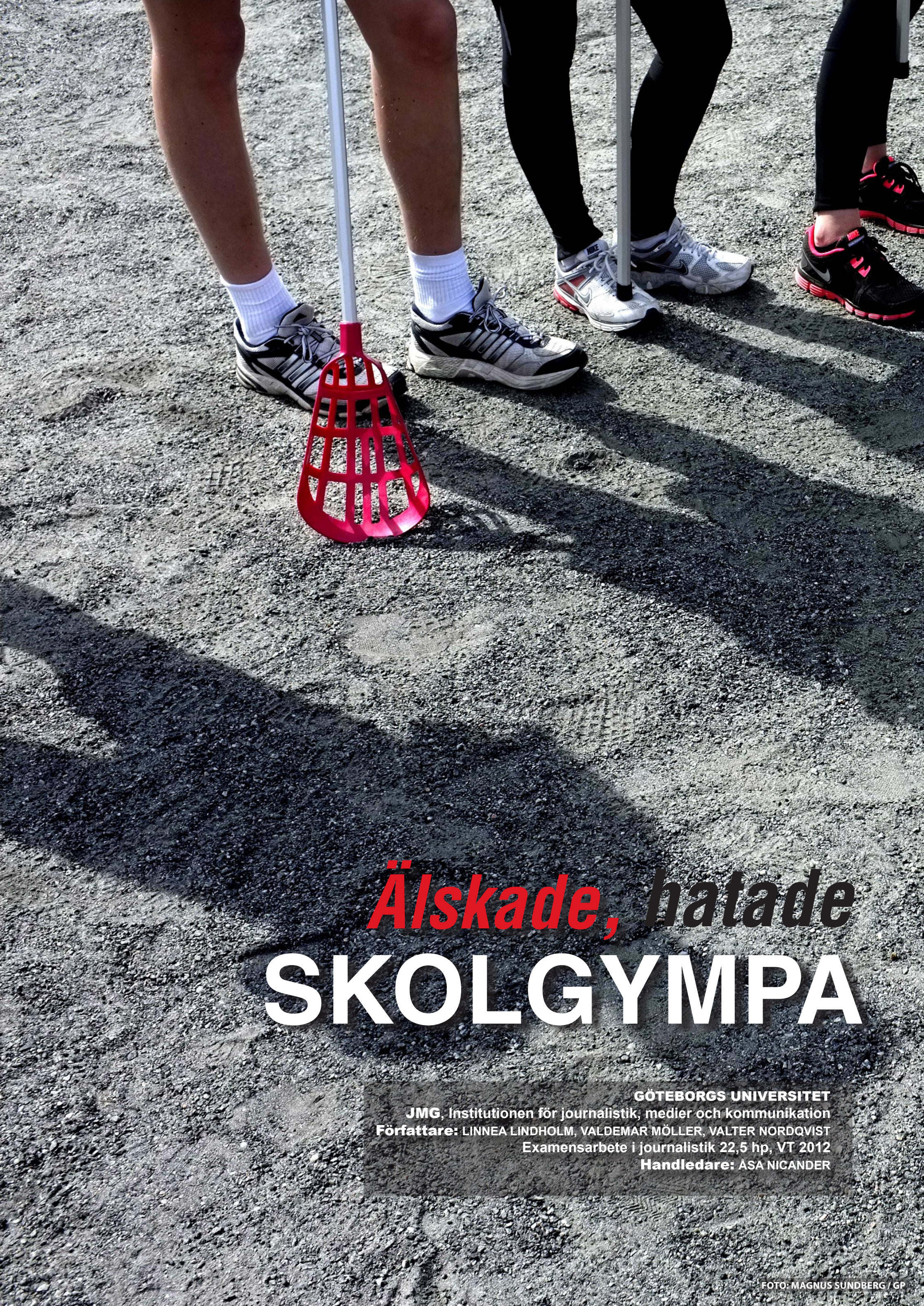

Älskade, hatade SKOLGYMPA

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JMG, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation
Författare: LINNEA LINDHOLM, VALDEMAR MÖLLER, VALTER NORDQVIST
Examensarbete i journalistik 22,5 hp, VT 2012
Handledare: ÅSA NICANDER

Innehållsförteckning

Hemsidestext.....	3
-------------------	---

Journalistisk presentation

Älskade, hatade skolgympa.....	4-8
Otrygga omklädningsrum.....	9
Felaktig bedömning skapar obehag.....	10
Bristande elevinflytande över skolmiljön.	11

Analys.....	12
-------------	----

Metodrapport.....	13
-------------------	----

1. Inledning.....	13
-------------------	----

2. Bakgrund.....	13
------------------	----

2.1 Journalistik.....	13
2.2 Forskning.....	13

3. Arbetets gång och metod.....	14
---------------------------------	----

3.1 Research.....	14
3.2 Anmälningar	14
3.3 Frånvaron	15
3.4 Elever som är befriade från ämnet	15
3.5 Caseletande på internet	15
3.6 Elevskyddsombuden	15
3.7 Enkäten	16
3.8 Analys av enkäten	16
3.9 Andra dokument	17
3.10 Intervjufasen	17
3.11 Skolbesök	17
3.12 Etiska överväganden	17

4. Källförteckning	18
--------------------------	----

5. Tillstånd att använda bilder	18
---------------------------------------	----

6. Arbetsfördelning	18
---------------------------	----

7. Målgrupp	19
-------------------	----

Bilagor

1. Muntliga källor
2. Enkäten
3. Enkätanalys - steg för steg
4. Resultat från enkätundersökningen

HEMSIDESTEXT

En av tre niondeklassare har skolkat från gympan. Och nästan hälften har hittat på ursäkter för att slippa vara med. En enkätundersökning gjord med högstadieelever på tio skolor i Göteborg visar att många elever känner obehag i samband med idrott- och hälsalektionerna.

I läroplanen kan man läsa att idrottsundervisningen i skolan ska främja en god folkhälsa, och hjälpa alla elever att hitta en motionsform som passar just dem. I praktiken känner många elever sig utanför och otillräckliga. Det finns även stora skillnader mellan hur tjejer och killar trivs på gympan. Nästan dubbelt så många tjejer som killar har känt obehag i samband med undervisningen, och tjejerna skolkar även mer än killarna.

Omklädningsrummen är en miljö som upplevs extra utsatt. Över hälften av eleverna undviker ofta att duscha efter lektionerna, och tre av tio elever berättar att de känt obehag i omklädningsrummen. De vanligaste orsakerna är att man inte vill visa sig naken inför andra, eller att man tycker att lokalerna är ofräscha.

Undersökningen visar även att det förekommer felaktig bedömning på skolorna, och att få skolor följer reglerna om hur eleverna ska delta i arbetsmiljöarbetet.

SKOL

Älskade, hatade GYMPA

Det är dags för lacrosse på Trulsegårdsskolan i Torslanda. Men alla är inte med. SKOLIDROTTEN ska ge eleverna självkänsla och lust till motion. Men för vissa innebär lektionerna snarare OBEHAG och ångest. Flera SKOLKAR eller har ursäkter för att slippa vara med.

Text: VALDEMAR MÖLLER, LINNEA LINDHOLM och VALTER NORDQVIST / Foto: MAGNUS SUNDBERG / GP

”Vi är dom andra”

Idrottslektion på Trulsegårdsskolan. Intill tegelväggen sitter Amanda Sernborn och Paulina.

– Okej, nog pratat!

Idrottsläraren Markus Svensson klappar i händerna.

– Två varv runt skolan!

DET ÄR TISDAG förmiddag och på den lilla grusplanen bakom Björlanda idrottshall har klass 9C3 på Trulsegårdsskolan samlats. Om en stund ska de spela lacrosse, men först: uppvärmning. Eleverna sätter av i rask takt och snart har de försvunnit runt hallens borte hörn.

Kvar med Markus, bekvämt parkerade i solen invid tegelväggen, sitter Amanda Sernborn och Paulina Ågren.

– Jag är sjuk och har ont i huvudet, meddelar Paulina.

– Och jag glömde kläderna, säger Amanda och pluggar i hörlurarna till sin mp3-spelare.

IDROTT OCH HÄLSA är ett av de populäraste ämnena i skolan. Det visar flera nationella undersökningar. Skolidrotten är ett uppskattat avbrott från teoretiskt plugg och många tycker det är skönt att få röra på sig.

Men det är också ett ämne som väcker känslor av utsatthet. Mer än var tredje niondeklassare i vår enkätundersökning säger att de har upplevt obehag i samband

med skolgympan.

Allra vanligast är att man känner sig dålig på lektionsaktiviteten, eller tycker att det är jobbigt att andra ser på när man till exempel simmar eller gör ett konditionstest.

En av tre niondeklassare har skolkat från gympan. Och nästan hälften har hittat på ursäkter för att slippa vara med.

PÅ TRULSEGÅRDSSKOLAN har den första klungan av elever tagit sig runt uppvärmningsrundan. Med snabba löpsteg antrar en kille i svarta shorts och blå t-shirt grusplanen.

– Se där ja, Viktor Björklund, etta! Härligt! ropar Markus.

Tio meter efter Viktor kommer resten av killarna i klassen och ytterligare en bit efter alla tjejer.

Först av tjejerna med att gå i mål är Matilda Lorén. Matilda älskar idrott och motionerar mycket på fritiden. Hon rider flera gånger i veckan och är ofta ute och springer. Ändå gillar hon inte skolidrotten.

– Det händer att man får taskiga kommentarer från andra elever,

som “du spelar dåligt” eller “du spelar som en kärring”. Man känner sig dålig och nedtryckt. Är man inte duktig på bollsport så ses man inte som idrottare över huvud taget.

MATILDA ÄR LÅNGT IFRÅN ensam

om sina upplevelser av skolidrotten. Och Trulsegårdsskolan är, om man ser till svaren i vår undersökning, en helt normal skola. På alla tio enkätskolor finns elever som känner sig otillräckliga och pressade på lektionerna.

Karin Redelius, forskare och prorektor på Gymnastik- och Idrottshögskolan i Stockholm, tycker att det är nedslående att många elever känner sig tyngda av prestationskrav på lektionerna.

– Det är ju inte meningen att man ska vara duktig på så många saker, utan att man ska lära sig, säger hon.

UTE PÅ GRUSPLANEN har lacrosse-matchen dragit igång. Klubbör-

na viner i luften och gruskornen yr. Invid tegelväggen hos Paulina och Amanda är det lugnare. Caroline Toftås stiger av plan, lägger ifrån sig klubban och slår sig ner på den lilla gräsplätten.

– Vi är “dom andra”, säger Caroline och gör citattecken i luften.

Dom dåliga. Det är ett ganska stort tabu. Vi pratar aldrig om hur vi ska känna oss mer säkra och utvecklas på idrotten. Jag

skippar ofta idrotten för att jag känner mig ofta bara jävligt kass.

Självkänslan åker ju i botten när man inte ens kan träffa en boll. Och jag skolkar inte från andra lektioner i skolan.

LÄRAREN Markus Svensson säger att hans lektioner har allt ifrån dans till friidrott.

– Så det känns som att det finns saker för alla någon gång. Men för att kunna stärka sin självkänsla så måste man ju också delta.

Han säger också att han inte accepterar kränkningar på sina lektioner, och att han heller inte fått signaler om att det förekommer.

– Men det kan ju vara sådant som sker i det dolda, och inte

Läroplanen om idrott och hälsa

■ “Undervisningen ska skapa förutsättningar för alla elever att under hela sin skoltid kontinuerligt delta i skolans fysiska aktiviteter, och bidra till att eleverna utvecklar en god kroppsuppfattning och tilltro till sin egen fysiska förmåga.”

■ “Undervisningen ska syfta till att eleverna utvecklar allsidiga rörelseförmågor och intresse för att vara fysiskt aktiva och vistas i naturen.

Genom undervisningen ska eleverna få möta många olika slags aktiviteter.”

■ “Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sin samarbetsförmåga och respekt för andra.”

Citaten är hämtade från den nya läroplanen, Lgr 2011, som gäller sedan 1 juli 2011. Den gamla kursplanen gäller vårterminen ut för eleverna i årskurs nio.

FOTO: MAGNUS SUNDBERG / GP

”

Jag får ofta höra suckar när jag misslyckas, vilket får mig att känna mig klumpig och dålig.”

”

Det är jobbigt att göra saker inför andra, när allt fokus hamnar på en själv. Som när vi gör friidrottsövningar och ALLA kollar på en.”

”

Läraren reagerar inte när folk blir retade. Det tycker jag är lite fullt eftersom vissa elever inte vågar säga ifrån.

”

Jättemånga i vår klass skolkar och läraren lägger inte ens märke till det.”

”

När vi har höjdhopp så säger läraren: “Ni som känner att ni kan ställer er här, resten där.” Sedan står han vid de duktiga. ”

- elevröster från de tio enkätskolorna

kommer mig till känna.

Markus medger att det finns ett antal elever som inte alltid deltar i undervisningen. Samtidigt ser han det som en av de viktigaste utmaningarna att kunna få med sig alla.

– Ofta är det väl två, tre i varje klass som tycker att idrotten är tråkig. Men om man jobbar hårt med att få med dem redan från sexan så brukar det gå bra, säger han.

MARKUS SVENSSON upplever att de som inte är med på idrotten ofta är samma elever som även skolkar från andra ämnen.

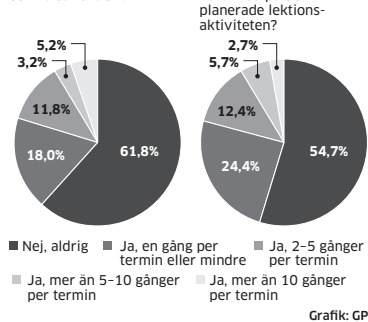
Men så är inte alltid fallet. Vår undersökning visar nämligen att nästan en fjärdedel av eleverna som aldrig skolkar från andra ämnen ändå har gjort det i idrott och hälsa. En tredjedel av eleverna berättar att de någon gång har skolkat från skolidrotten, och en femtedel att de gjort det flera gånger per termin.

MARKUS VISSSELPIPA ljuder från plan. Strax därefter sällar sig Matilda och ett gäng klasskamrater till klungan invid tegelväggen. De har blivit avbytare och engagerar sig snabbt i samtalet.

– Redskap, när man ska lyfta

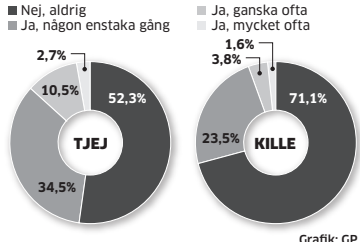
Skolk och orsaker

Har du någon gång skolkat från en idrott- och hälsa-lektion?

Mer obehag för tjejer

Har du någon gång känt obehag i samband med idrott- och hälsa-undervisningen?

varandra över en plint. Det tycker jag är jobbigast. Alla står i kö och ska kolla när man gör nåt. Om man inte är duktig så skäms man, säger Disa Thorsson Loong.

– I fotboll får jag sällan passningar och de som är bäst har ju bollen mesta tiden, säger Amanda. – Vi känner oss i vägen och

oviktiga typ, säger Paulina.

– Jag tycker idrott ska vara roligt och inte handla om tävling. Då blir det så att folk fokuserar allt på att göra mål istället för att passa, säger Disa.

Carl Krantz sitter också i klungan:

– Jag tycker idrotten är rolig. Iallafall när vi gör saker som jag gillar, typ lekar och så.

DET FINNS STORA skillnader mellan hur tjejer och killar trivs på gympan. Nästan dubbelt så många tjejer har känt obehag i samband med idrotten. Och hälften av tjejerna säger att de någon gång har skolkat från skolgympan.

Kristian Hansson är undervisningsråd på Skolinspektionen, som nyligen gjort en stor granskning av idrott och hälsa-undervisningen i mellanstadiet på skolor i hela landet.

– Vi vet att killar är mer idrottsaktiva än tjejer, framförallt i de ak-

tiviteter som man ofta genomför i skolan, till exempel bollspel. Och det får säkert konsekvenser för om tjejerna känner sig hemma och inbjudna i idrottsundervisningen, säger han.

KURSPLANEN för Idrott och hälsa nämner bara några få aktiviteter som skolorna ska kunna erbjuda eleverna, bland annat orientering, friluftsliv och livräddning. Bollsport nämns överhuvudtaget inte. Ändå gick hälften av lektionstiden på skolorna som Skolinspektionen granskade till bollsport.

Karin Redelius på Idrottshög-

skolan tycker att lärarna har ett stort ansvar för att se till att alla elever känner sig delaktiga.

– Dels handlar det om att verkligen fundera över vad man erbjuder för typ av aktiviteter. Även om man tycker att man har stor variation så kanske det sammantaget blir mycket bollspel. Och så kommer det här med dans, om man ska generalisera lite, in två eller tre gånger. Jag tror också att man skulle kunna vara bättre på att tala om för eleverna vad syftet med aktiviteterna är.

I DEN POLITISKA DEBATTEN om

Så gjorde vi undersökningen

Enkäten handlar om elevers upplevelse av ämnet idrott och hälsa. Den har delats ut på lektioner med elever i årskurs nio men frågorna handlar om deras upplevelse under hela högstadietiden.

Sammanlagt har vi besökt tio av de totalt 81 högstadieskolorna i Göteborg. Vi har försökt få till en spridning över stadsdelarna och även strävat efter en jämn fördelning av områden med olika medelinkomst. Hälften av skolorna är friskolor och hälften är kommunala.

Skolorna som ingår i urvalet är: Kunskapsskolan Krokslätt, Kärralundsskolan, Römosseskolan, Sandeklevsskolan, Styrösökolan, Torslandaskolan, Trulsegårdsskolan, Vassaskolan, Victoriaskolan samt Vittra vid Kronhusparken.

Totalt gick 581 niondeklassare på de skolor vi besökte. 414 svarade. Det innebär att 71 procent av eleverna har fyllt i enkäten.

Matilda Lorén i full action under lacrossematchen på Trulsegårdsskolan.

FOTO: MAGNUS SUNDBERG / GP

skolidrotten nämns ofta vikten av att fånga upp och motivera de elever som inte idrottar på fritiden. I kursplanen står också att alla elever ska "ges förutsättningar för att utveckla goda levnadsvanor" och "en tilltro till sin egen fysiska förmåga".

Samtidigt visar forskningen att ämnet främst gynnar de elever som redan håller på med någon idrott.

– Som pedagog måste man ställa sig frågorna varför inte alla elever vill vara med, varför inte alla känner sig bekväma, och vad det är som gör att elever känner sig utsatta. Man måste se till att

man har en miljö som alla känner sig välkomna och trygga i. För ämnet är superviktigt, det bygger ju hälsa på sikt, säger Kristian Hansson.

PÅ TRULSEGÅRDSSKOLAN är lacrossematchen slut. Spelarna lunkar över grusplanen och slänger ifrån sig klubborna bredvid idrottshallen.

– Banden glömmer ni inte sen! säger Markus, som står kvar bland klubbor, koner och band när eleverna fortsätter mot omklädningsrummen. ■

Idrottsläraren Markus Svensson instruerar eleverna i kastteknik.

FOTO: MAGNUS SUNDBERG / GP

”

Jag tycker att läraren ska få igång alla som bara står i något hörn och pratar. Väldigt få tjejer spelar faktiskt.”

”

Det är en utsatt situation. Man är orolig för att folk kollar på en och om man kommer bli mobbad eller inte. Det gör idrotten mycket mer skrämmande än andra ämnen.”

”

Dom som inte deltar borde inte få vistas i salen, det är jobbigt att folk kollar på utan att vara med.”

”

Det är lättare för de som bollsportar att få bra betyg. Läraren säger att man ska träna på tekniken, men man har ju en sport bara kanske två gånger per termin, så man hinner ju inte förbättra sig.”

- elevröster från de tio enkätskolorna

”Anmärkningsvärt om vi låter elever slippa idrotten”

Jessica Thompson är en av två rektorer på Trulsegårdsskolan.

Hon förvånas över att det finns elever som ofta skolkar från idrottsundervisningen.

– Jag tycker det är anmärkningsvärt om det är så att vi låter elever slippa idrotten så att de inte får någon utveckling i det här ämnet, säger hon.

Vad gör ni för uppföljning av undervisningen i idrott och hälsa?

– Jag stämmer av de mål som finns och kräver in planering från lärarna. Jag är också ute i verksamheten för att se hur relationen mellan lärare och elever fungerar.

– En del elever når inte målen i idrott och då diskuterar jag med lärarna varför de inte gör det. Sen finns det också elever som kommer direkt till mig när det är någonting som inte känns bra för dem.

Nästan hälften av niondeklassarna i undersökningen har någon gång hittat på ursäkter för att slippa vara med på gympan. En av tre har skolkat.

FOTO: MAGNUS SUNDBERG / GP

Idrott och hälsa genom tiderna

Ca 1820 – 1900 Den vanligaste aktiviteten på skolgymnastiken under denna tid är "soldatfrämjande övningar".

1900-1940 Undervisningen domineras av den så kallade "Linggymnastiken". Syftet är att hitta rätt balans i kroppen vilket ska ske med hjälp av disciplin och mekaniska rörelsemönster.

Eleverna på högstadiet har i genomsnitt tre idrottslektioner i veckan. Gymnastik är den vanligaste lektionsaktiviteten, följt av bollspel och friidrott.

1800 ————— 1820 ————— 1842 ————— 1940 ————— 1969 — 1980

Gymnastikens betydelse för folkhälsan börjar diskuteras. Så småningom leder till att ämnet införs på prov i några skolor. Den första gymnastiklärarutbildningen startas.

Gymnastikämnet införs som obligatoriskt ämne för pojkar i svenska läroverk.

Även flickor får gymnastik i och med att ämnet blir en del av den allmänna folkskolan.

Skillnaden mellan flickor och pojkars idrottslektioner är stor. I en studieplan står det att pojkarna "behöver dramatiska i gymnastiksalen medan flickorna ska bjuda på mjukhet och behag".

En ny läroplan införs och ämnet byter namn från gymnastik till idrott. De flesta skolor övergår till att ha gemensamma lektioner för pojkar och flickor. Tanken var att undervisningen skulle bli mer jämställd, men forskning

Otrygga omklädningsrum

Många elever är obekväma med att duscha tillsammans med andra.

FOTO: MAGNUS SUNDBERG / GP

Omklädningsrummet är en av skolans mest utsatta miljöer. Många elever är obekväma med att duscha tillsammans med andra.

Och fyra av tio niondeklassare hoppar ofta över duschen efter idrottslektionen.

Olust inför att visa sig naken och ofräscha lokaler är de vanligaste anledningarna till att eleverna tycker att dusch och omklädningsrum är jobbigt. En elev berättar i sitt enkätsvar varför hon undviker att duscha på skolan:

“Duscharna var mycket ohygieniska och man kände sig obekväma att vara helt naken (...). Det var aldrig någon som duschade bland tjejerna.”

ETT AV DE VANLIGASTE förslagen på förbättringar som eleverna lyfter fram är att de vill ha avskilda duschar med draperier. Lars Arr-

henius, som nyligen avgick från posten som Barn- och elevombud, tycker att det är ett rimligt krav att ställa.

– Det förvånar mig ibland att man inte har samma krav på de miljöer där barn vistas jämfört med vuxna. När man ordnar duschrum på jobb är man väldigt noga med sådant, och jag tycker att det ska vara samma krav här.

MEN DET HANDLAR inte bara om att eleverna känner sig obekväma med nakenhet och lokaler. Vilhelm Elwing, som går i nian på Kunsapsskolan, berättar varför han tror att många känner sig otrygga i omklädningsrummen:

– För att det är en frizon. Det blir liksom anarki. Det finns ingen lärare som har koll.

Under sina sex år som Barn- och elevombud på Skolinspektionen stötte Lars Arrhenius ofta på anmälningar om kränkande behandling som utspelat sig i just omklädningsrum.

– Oftast fanns det inte några vuxna där, och det var därför det inträffade just i de miljöerna.

MÅNGA ELEVER tycker också att omklädningsrummen är ofräscha. Vilhelm berättar om hur det såg ut på hans förra skola:

– Omklädningsrummet var rättäckligt. Folk sprutade schampo och diverse saker upp i taket. Och där man duschade, brunnslöcket och så, var ganskaäckligt det med. Det låg allt möjligt där i.

På Kunsapsskolan, där Vilhelm går idag, är duscharna finare. Att miljön är fräsch tror han kan bidra till att man också beter sig bättre.

– Om en lokal kännsäcklig och ofräsch så är det inte så trevligt. Och jag tror faktiskt det kan bidra till att man blir lite destruktivt inställd.

EFTER PÅTRYCKNINGAR från elevrådet har eleverna på Kunsapsskolan fått duschdraperier på skolan. Men stora delar av Kunsapsskolans, liksom flera andra enkätskolors idrottsundervisning, sker i lokaler som inte tillhör skolorna. I Kunsapsskolans fall är det Fysiken på Gibraltargatan, ett gym där även allmän-

heten tränar. Där finns inga draperier mellan duscharna och eleverna delar omklädningsrum med gymmets övriga besökare. En situation som flera elever känner sig otrygga med.

Här, liksom i skolans egna lokaler, ansvarar rektorn för att göra en riskbedömning av lokalen innan den tas i bruk. Något som inte gjorts i Kunsapsskolans fall. Kunsapsskolans rektor, Marika Andersson, säger dock att hon hoppas att eleverna kommer till henne och berättar om det uppstår problem.

Hon känner till att det till exempel har förekommit bråk mellan elever på Kunsapsskolan och elever från andra skolor i omklädningsrummen på Fysiken.

– I de fallen har jag tagit kontakt med rektorerna på de andra skolorna så att vi har kunnat lösa det gemensamt.

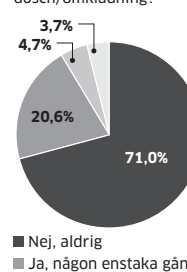
”

Det är jobbigt att duscha, man får kommentarer och kan få en stämpel som ’snubben som har kortast kuk’ eller ’hon som har bullfitta’, och så vidare.”

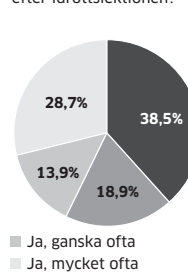
- elevcitat ur enkät

Många duschar inte

Har du någon gång känt obehag i samband med dusch/omklädningsrum?

Har du någon gång undvikit att duscha efter idrottslektionen?

Grafik: GP

Bollspel har gått om gymnastik som den vanligaste aktiviteten. Bland bollspelen dominerar fotboll, men även basket och volleyboll är populära.

Antalet lärotimmar i Idrott och hälsa har minskat med cirka 20 procent sedan 1994. Den genomsnittliga undervisningstiden i årskurs nio ligger på cirka 100 minuter i veckan. Bollsport är fortfarande den vanligaste aktiviteten medan den klassiska redskapsgymnastiken har minskat betydligt.

Det så kallade Bunkefloprojektet visar att ett ökat antal idrottstimmar gör att elever presterar bättre även i andra ämnen. Trots detta har ämnets omfång successivt minskat de senaste decennierna.

1984

1994

2001

2011

2012

1980 forts. visar att sammanslagningen har missgynnat flickor. De traditionellt sett manliga idrotterna som till exempel bollspel fick ta mer plats medan ämnen som dans och gymnastik minskade i omfattning.

Ämnet byter namn igen till idrott och hälsa. Men det ökade hälsofokus får litet genomslag i undervisningen eftersom lärarna har svårt att veta hur de ska implementera det.

Betoningen på kunskapsinhämtning och hälsa blir ännu tydligare i och med införandet av en ny läroplan. Utevistelse och friluftsliv får en mer framträdande roll.

Källor:
Jonas Cederquist "Fysisk fostran" ur Populär Historia 5/2002
Björn Sandahl "Ett ämne för vem?" ur Mellan nytta och nöje, 2004

Klass 9C på Sandeklevsskolan tränar uthållighet och styrka. I övningen "plankan" sätts elevernas mag- och ryggmuskler på prov.

BILD: MAGNUS SUNDBERG / GP

Bedömningsgrunder i idrott och hälsa

* Kunskaper om vilka faktorer som påverkar den egna hälsan
 * Elevers förmåga att använda kroppen för sammansatta och komplexa rörelsemönster på ett ändamålsenligt sätt liksom bredden av fysiska aktiviteter
 * Elevers förmåga att utföra rörelser med kontroll och precision liksom att med hänsyn till rytm och estetik ge uttryck för känslor och stämningar.
 * Elevers förmåga att reflektera över och värdera fysiska aktiviteter betydelse för livsstil och hälsa utifrån både ett individ- och ett samhällsperspektiv.

Källa: Kursplan för Idrott och hälsa, 2000. Från och med 1 juli 2011 gäller en ny läroplan, Lgr 2011, för grundskolan. Den gamla kursplanen fortsätter dock att gälla vårterminen ut för eleverna i årskurs nio. Den nya läroplanen har ett tydligare fokus på hälsa och friluftsliv.

Beep-testet

Ett konditionstest, som går ut på att deltagarna ska springa fram och tillbaka mellan två punkter, i takt med en förinspelad signal. Tempot stegras gradvis och den som inte hinner fram till motsatt linje innan pipet åter ut.

Felaktig bedömning skapar obehag

Hur fort man springer eller hur långt man hoppar ska inte påverka idrottsbetyget.

Trots det säger elever på flera skolor i Göteborg att det ändå gör det.

“Läraren säger att ju snabbare man springer desto bättre betyg får man. De fem första som kommer i mål får VG”

“Betygen tycker jag diskriminerar dem som har dålig kondition, vilket inte är deras fel.”

“Det borde inte vara så mycket resultat hela tiden, man borde kunna få bra betyg om man gör sitt bästa.”

DET HÄR ÄR CITAT från högstadieslever som har svarat på vår enkät om ämnet idrott och hälsa.

I sina svar berättar flertalet elever om beep-testet, ett konditionstest som upplevs som både fysiskt och psykiskt jobbigt. Mona Jasim är en av dem.

”

Läraren säger att ju snabbare man springer desto bättre betyg får man. De fem första som kommer i mål får VG”

- elevcitat ur enkät

– Beep-testet är nästintill traumatiskt för mig. Jag klarar inte så mycket som jag skulle vilja, och blir otroligt stressad av pipet. Sist vi hade det sprang jag så mycket

Gårdagens tidning, 3 juni 2012.

VI GRANSKAR SKOLGYMPAN.

Tre av tio niondeklassare har upplevt obehag under skolgympan. Det visar enkätundersökningen som vi gjort på tio högstadieskolor i Göteborg. Igår publicerades första delen av vår granskning.

jag orkade och bara däckade efteråt.

Mona går i nian på Sandeklevsskolan och tycker att det är bra att eleverna får träna sin kondition.

– Men jag tycker inte att det borde avgöra betyget. Jag kan till exempel klara att springa två kilometer på tio minuter men jag klarar inte av beep-testet. Så det är två olika saker. Sådana saker borde inte avgöra ens betyg, men det är oftast det läraren går på.

ANNA KARIN NILSSON, idrottslärare på Sandeklevsskolan och Gärds mosseskolan, säger att hon aldrig bedömer de enskilda resultaten i sig, utan att syftet med testet är att följa upp hur eleven utvecklats och om de tagit till sig undervisningen om kondition.

– Då kan man väga in i betyget att man ser att de har kämpat och förstått vad man ska göra för att få bättre kondition. Men rena konditionstest för betygen är inte något som jag gör.

Oberoende vilken vikt testresultaten i slutändan får för betygen står det klart att många elever uppfattar en tydlig

koppling mellan mätresultat och betyg.

En elev från en annan skola berättar om sina tankar om konditionstest:

– Jag tycker inte man ska ha sådana test. Man känner press, en dålig press. Upp till bevis liksom. Betyget borde bygga på annat än hur fort man springer.

Det ska det också göra, enligt betygskriterierna för idrott och hälsa. Enligt Skolinspektionen är varken kondition, eller hur fort man springer, betygsgrundande över huvud taget.

– Det är inte hur långt eleverna hoppar eller hur snabbt de springer som ska bedömas, utan det är vad eleverna lär sig i relation till de olika aktiviteter man gör, säger Kristian Hansson, utbildningsråd på Skolinspektionen.

Att tillämpningen av bedömningskriterierna brister kan även Skolinspektionen se i den kva-

litetsgranskning av idrott och hälsa-ämnet som nyligen gjorts i hela landet. Ett av problemområdena som lyfts fram är just att vissa lärare lägger stor betoning på tävling och resultat.

SOM REKTOR för högstadieskolorna på Sandeklevsskolan är Ellen Jarlmark den som ansvarar för att betygssättningen följer läroplanen.

– Jag gör ett kvalitetssäkringsarbete för alla ämnen, och då sitter

Eleverna i 9C på Sandeklevsskolan tränar uthållighet och styrka. “Man känner sig besviken om man inte klarar sig lika länge som andra” säger Alma Spahic (t.h.). Yasmin Salad (t.v.) klarade sig längst av alla - hela 8 minuter och 53 sekunder.

BILD: MAGNUS SUNDBERG / GP

jag ner med lärarna och diskuterar målen för ämnet. Sedan diskuterar även lärarna sinsemellan i olika ämnesgrupper. Men vi behöver bli bättre på elevinflytande.

ELLEN JARLMARK säger också att eleverna har rätt att få sina betyg omprövade.

– Känner man sig åsidosatt så kan man alltid komma till mig. Då får läraren argumentera för vad betyget grundar sig på.

Obehagligaste lektionsaktiviteterna enligt eleverna

1. Simning
2. Konditionsövningar
3. Dans
4. Friidrott
5. Lagsport

Vanligaste orsakerna till obehag

1. Jag kände mig inte duktig på aktiviteten
2. Andra tittade på när jag utförde aktiviteten
3. Att behöva visa upp kroppen
4. Kritik från andra elever
5. Läraren bedömde mig

Bristande elevinflytande över skolmiljön

Högstadieskolor struntar i krav på elevskyddsombud

Vår granskning av skol-idrotten har visat flera problem med arbetsmiljön i Göteborgs högstadieskolor.

Enligt lagen ska eleverna ha en stark roll i arbetsmiljöarbetet, men ytterst få av skolorna lever upp till kraven.

Bara två av 36 svarande skolor har två elevskyddsombud i varje årskurs, vilket är vad arbetsmiljöförordningen kräver. 12 av skolorna har inga elevskyddsombud alls. Det är resultaten av vår e-postförfrågan som gått ut till samtliga högstadieskolor i Göteborg.

SKOLORNAS FÖRKLARINGAR för bristerna varierar, från att de inte känt till reglerna, till att de är nystartade och inte hunnit ta tag i frågan. Det är inte heller alla rek-

torer som lägger stor vikt vid att följa reglerna.

– Eftersom det är en liten skola har vi nära kontakt med eleverna, och de är delaktiga på andra sätt. Vi träffas i elevrådssammanhang varje vecka, säger Ulf Pålsson, rektor på Freinetskolan Bild och

form.

ENLIGT SKOLVERKETS regler ska rektorerna informera eleverna om hur de kan delta i arbetet, och försöka väcka deras intresse.

Men Annie Runhammar, inspektör på Arbetsmiljöverket, säger att skolornas rektorer ofta förklarar bristen på elevskyddsombud med att inga elever är intresserade av att ställa upp.

– Då svarar jag att de förmodligen inte presenterat uppdraget på rätt sätt. Det är väldigt lätt att skjuta ansvaret ifrån sig.

VARKEN PÅ Arbetsmiljöverket eller på elevorganisationerna är man särskilt förvånad över att det är få

som följer reglerna.

– Det är både tragiskt och oroväckande att det är så. Men jag tycker inte att det är någon chock, utan tvärtom någonting vi är medvetna om, säger Samir El-Sabini, ordförande för Sveriges elevråds centralorganisation, SECO.

Han tror att problemen beror på att skolorna inte prioriterar arbetsmiljön, och att det inte får några direkta konsekvenser om de inte följer reglerna.

– Om man vill att det ska fungera i praktiken så måste man ha repressalier för de skolor som inte har elevskyddsombud, och som inte ger dem den utbildning de har rätt till.

SEDAN SKOLINSPEKTIONEN kom till 2008, har Arbetsmiljöverket drastiskt minskat antalet inspektioner på skolor. Det är inte heller deras ansvar att se till att reglerna följs, förklarar Pernilla Niia, sektionschef på Arbetsmiljöverket i

Göteborg.

– Det ligger helt och hållet på arbetsmarknadens parter. Frågan är vilken part som egentligen företräder elevskyddsombuden.

PÅ EN ARBETSPLATS är det fackförbundet som ser till att arbetsgivaren följer arbetsmiljöreglerna. Den närmsta motsvarigheteten till en facklig centralorganisation för eleverna är SECO och Sveriges elevråd - SVEA, som båda arbetar med att engagera och informera elevskyddsombud.

Men ingen av organisationerna har kraft eller resurser att kontrollera vilka skolor som har elevskyddsombud, eller att sätta press på de som inte följer lagen.

– Det är inte så att vi har samma ekonomiska bärkraft som LO-kollektivet, säger Samir El-Sabini.

Alexander Briggsjö Djordjic på Hjällboskolans skolgård.

BILD: VALTER NORDQVIST

Alexander har koll på sin arbetsmiljö

Endast två av högstadieskolorna i vår undersökning uppfyller kravet på två elevskyddsombud i varje årskurs.

Alexander Briggsjö Djordjic är elevskyddsombud på Hjällboskolan.

– Vi har haft möten, och tittat igenom korridorerna. Vi har talat om hur arbetsmiljön fungerar,

och diskuterat med rektorn vad vi måste förbättra, berättar Alexander.

Hjällboskolan och Utmarksskolan är de enda högstadieskolorna i vår undersökning som kunnat uppvisa namn på två elevskyddsombud i varje årskurs, i enlighet med Arbetsmiljöverkets riktlinjer.

ALEXANDER HAR VARIT elevskyddsombud på Hjällboskolan under vårterminen 2012. Han berättar att alla elevskyddsombud gick en skyddsronad på skolan i början av året. Alexander missade den eftersom han var sjuk, men

säger att han själv brukar se sig om i skolan och fundera på problem och säkerhetsrisker.

– **NÄR DET ÄR VINTER** och snart jullov så är det många som smäller smällare i korridorerna till exempel. Jag tycker inte att lärarna och skolvårdarna har gjort tillräckligt för att stoppa det. De är inte tillräckligt hårda. Och vi har bara två skolvårdar. Vi borde ha fler.

Regler om elevskyddsombud

- Eleverna ska företrädas i arbetsmiljöarbetet av elevskyddsombud, som väljs av eleverna själva.
- Ombuden ska få den utbildning som behövs för uppdraget.
- I årskurs 7-9 ska det finnas två elevskyddsombud per årskurs. I gymnasiet två i varje program.
- Elevskyddsombuden ska få ledigt från skolarbetet för att fullfölja sina uppgifter, och skolans arbetsmiljöarbete ska organiseras så det är möjligt för dem att vara med.
- Alla elever ska få information om vilka deras ombud är. De ska också få information om på vilket sätt de har rätt att delta i arbetsmiljöarbetet.

Källor: Arbetsmiljölagen, Arbetsmiljöförordningen, Skolverkets föreskrifter om elevmedverkan i skolans arbetsmiljöarbete genom elevskyddsombud

ANALYS

Högstadietiden är en känslig period i många liv. Hierarkier skapas och bryts ner. Den som varit populär ena dagen kan nästa dag plötsligt hamna i skottgluggen. När du står i kö till att hoppa över höjdhoppsribban ställs det här på sin spets och det kan kännas som att hela din prestige står på spel. Kommer jag att göra mig förtjänt av respekt, från klasskompisarna och från läraren? Eller kommer jag göra mig till åtlöje? Är jag en mästare på fotbollsplanen, en hjälte, eller är jag bara i vägen?

Det heter att det inte handlar om att vinna, och det är också andemeningen i kursplanen för idrott och hälsa – eleverna ska inte bedömas utifrån hur snabbt de kan springa eller högt de kan hoppa. Men verkligheten är ibland den motsatta, det visar tydligt den undersökning vi har gjort med niondeklassare i Göteborg. Spring fram och tillbaka mellan två streck i en gym-pasal på kortare och kortare tid, bli utslagen, och se hur den som klarar sig längst får MVG.

Idrott och hälsa är ett speciellt ämne. Du ska inte bara lära dig saker utan helst också utveckla en positiv självbild och hitta en motionsform som passar dig. För den som är duktig och håller på med idrott på fritiden kanske detta är lätt, men för den som aldrig idrottar utanför skolan kan det vara betydligt svårare. Här krävs lärare som både är lyhörda och uppmuntrande, som ser alla elever och får dem att känna sig delaktiga. Tyvärr tillåts ofta de som redan är aktiva bestämma över innehållet på lektionerna. De som hade en negativ bild från början blir "bänksittare" eller skolkar för att slippa gympan.

När det fungerar så har skolidrotten helt och hållet slarvat bort sitt berättigande. En del kan i värsta fall få knäckt självförtroende, och en bekräftelse på att det här med fysisk aktivitet inte är något för dem.

De blir inte bättre av att du ska vidare från gympasalen in i omklädningsrummet. Ett trångt utrymme där en grupp tonåringar lämnas för att byta om och duscha tillsammans. I en idealvärld skulle man kunna lära sig något av situationen. Lära sig att avdramatisera kroppen och nakenheten, och att visa respekt för varandra trots att ingen vuxen håller uppsikt. Men sådana insikter kommer inte av sig själva.

För den som inte passar in kan det bli ett helvete. Är du själv rädd för att bli hånad kan den enklaste utvägen att ta första steget och skratta åt någon annan. Skolorna har ambitiösa planer för att utreda och vidta åtgärder när de märker att någon blir trakasserad. Men vägen fram till läraren för att berätta är lång.

"Det är klart att det gnabbas och fälls hårda ord i ett omklädningsrum", är det lätt att tänka. Men i det här fallet handlar det inte om en fritidsaktivitet som man kan lägga ner och välja bort om man inte trivs. Det handlar om skolan, och där har eleverna inget val. Därför har skolorna en plikt att se till att varje elev kan känna sig trygg.

METODRAPPORT

1. Inledning

Efter den första fasen då en massa olika idéer bollades fram och tillbaka bestämde vi oss för att vi ville göra något om skolämnet idrott och hälsa. Vår hypotes, som vi baserade dels på egna erfarenheter och dels på diskussioner med andra, var att skolgympan ofta är ganska inriktad på bollsport och klassisk gymnastik medan andra motionsformer som t.ex. dans inte får särskilt stort utrymme. Vi undrade om skolgympan hade förändrats sedan vår egen skoltid, vem skolan når fram till med idrottsundervisningen, och hur detta överensstämmer med ämnets övergripande mål och syfte. I läroplanen kunde vi läsa att ambitionen med ämnet, förutom att låta eleverna få testa på en mångfald av aktiviteter, är att ge eleverna en positiv självbild och motivera till fortsatt idrottande. Vi var nyfikna på att titta närmare på huruvida skolan lyckas med detta. Vi märkte snart att det här var ett ämne som många gick igång på, i princip alla som vi pratade med hade personliga upplevelser kring skolgympan som de ville dela med sig av. Detta styrkte oss i vår övertygelse om att det var ett viktigt ämne med stort allmänintresse.

Sökningar i olika mediedatabaser visade att detta är ett ämne som det har skrivits förvånansvärt lite om. Framförallt är det ovanligt med reportage där elevernas egna åsikter om ämnet lyfts fram, något som vi gärna ville göra. Någon större journalistisk granskning av ämnet kunde vi inte hitta.

Vi misstänkte också att det kunde finnas en viss hemmablindhet, många kanske tänker att ämnet måste vara på ett visst sätt för “så har det alltid varit”. Detta gör ämnet ännu viktigare att granska. Är det så att ett stort antal elever förknippar skolidrotten med ångest och att denna problematik inte kommer upp till ytan på grund av förutfattade meningar så tycker vi att ett reportage där man går till botten med problematiken har hög journalistisk relevans.

När vi började researcha ämnet upptäckte vi att Skolinspektionen under 2010 gjorde en flygande inspektionen på drygt 170 skolor i Sverige. Slutsatserna från inspektionen var bland annat att bollsport upptog en väldigt stor del av lektionstiden och att det fanns många elever som inte deltog i ämnet. Under 2011 påbörjade Skolinspektionen en fördjupad kvalitetsgranskning på ett antal skolor vilket sedan har sammanställts i en rapport. Från början planerade Skolinspektionen att släppa rapporten ungefär till midsommar, vilket vi såg som positivt eftersom det då skulle sammanfalla med att vi var klara med exjobbet och många medier skulle säkert vara intresserade att rapportera om ämnet. Sedan fick vi veta att rapportsläppet hade flyttats fram till slutet av april och vi valde då att flytta fokus något från variationer i lektionsaktiviteter till elevers upplevelse av ämnet med fokus på trygghet. Detta eftersom vi befarade att aktivi-

tetsspåret kanske skulle vara något uttjatat när vi väl var klara med exjobbet.

Utifrån detta formulerade vi en hypotes och ett antal frågeställningar. Vår hypotes var:
Skolgympan skapar många situationer där elever känner sig utsatta (otrygga, kränkta, obekväma). Skolorna gör inte tillräckligt för att förebygga detta.

Denna kom sedan att ändras till den lite mer renodlade:
Skolgympan skapar obehag/otrygghet.

Detta bröt vi ner i ett antal frågeställningar:

1. *Finns det högstadieelever som känner (problematiskt) obehag i samband med Idrott och hälsalektioner (inkl ombyte)?*
- 2 a) *Varför känner man obehag?*
b) *I vilka situationer känner man obehag?*
- 3 a) *Vem är ansvarig för problemen?*
b) *Finns en medvetenhet om problemen?*

2. Bakgrund

2.1 Journalistik

Det finns som sagt inte så många journalistiska reportage om skolgympan. Här är det vi har kunnat hitta från de senaste åren. I dessa reportage tar man upp enskilda problem med ämnet och resultat från Skolinspektionens besök på olika skolor. Bland annat nämns att det förekommer mycket skolk, bollsportsdominansen som gynnar killar och duschproblematiken. Vi upplevde dock inte att de placerades in i något större sammanhang. Detta ville vi göra samtidigt som vi ville att elevernas egna röster skulle komma fram.

Tidningar:

Arvika Nyheter 2007-09-28
“Förlegad bild av gymnastik”
Idrottslärare i Arvika diskuterar vad som gör att elever inte deltar, och därför inte blir godkända i idrottsämnet. De nämner bland annat att elever kan få en felaktig bild av hur bedömningen går till, att det kan bli för tävlingsinriktat, och problem med omklädningsrum och duschar, men går inte på djupet.

Gotlands Allehanda 2010-08-31
“Skolkar inte från gympan – Södervärns skola utmärker sig positivt”
Besök på skola som har ovanligt lite skolk i rapport från Skolinspektionen.

Sydsvenskan 2010-11-05
“Mest boll på schemat gynnar pojkar – Kärleken till bollsport utan stöd”
Utgår från granskning av Skolinspektionen som slår fast att en stor del av undervisningen består

av bollsport. Talar också med forskare som slagit fast att de som idrottar på fritiden gynnas på ett orättvist sätt, särskilt de som håller på med lagsport.

Västerbottenskuriren 2010-11-12
“Högstadielev: ‘ingen vill duscha när någon kollar på’”
Skolverket rapporterar att färre elever duschar efter lektionerna. Elever berättar bland annat om att de inte vill ha öppna duschar, och att de tycker att lokalerna äräckliga. Forskare förklarar att man valt att lägga mindre fokus på hygien i idrottslärarutbildningen för att det är viktigare att få eleverna att delta.

Radio:

P1 Kropp och själ 2010-08-31
“Skolgympa till vilken nytta?”
Reportage som diskuterar vad syftet med skolidrotten är, och hur ämnet har förändrats. Följs av diskussion om huruvida skolidrotten är bästa sättet att minska barns inaktivitet.

TV:

SVT Rapport 2010-08-30
“Vanligt att strunta i gympan”

2.2 Forskning

Om det inte finns så mycket journalistiskt material om skolidrotten så finns det desto mer forskning om ämnet. Mycket är skrivet av forskare på Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm. Här tas många av de problem som vi ville belysa upp, exempelvis könsproblematiken och bollsportsdominansen. Man kan säga att vår undersökning till stor del bekräftar en bild som redan är känd, i alla fall bland de som forskar i ämnet. Men det som gör vår undersökning unik är dels att vi har valt att granska elevernas upplevelse av ämnet på högstadieskolor i Göteborg, något som så vitt vi vet ingen gjort tidigare. Vi har också ett brett urval med en hög svarsfrekvens. Vi har även valt att fördjupa oss i vilka situationer och aktiviteter elever upplever som obehagliga vilket få andra har gjort. Men framförallt så riktar sig den forskning som finns inom ämnet främst till en publik som redan är väl insatt. Vår ambition var att nå ut till den breda allmänheten genom att göra ämnet intressant och lättbegripligt.

Vi insåg tidigt att det var näst intill omöjligt för oss att läsa in oss på allt som skrivits i ämnet. Efter att ha gått igenom litteraturlistan som Skolinspektionen använt i sin granskning, och gjort egna sökningar i Artikelsök, valde vi därför några uppsatser och avhandlingar som vi studerade närmare.

Här följer en kort sammanfattning av dessa:

Larsson, H. och Redelius, K. (red.) (2004). Mellan nytta och nöje: bilder av ämnet idrott och hälsa. Stockholm: GIH

Olika forskare på GIH skriver om idrottsämnet från olika perspektiv. Det som var intressantast för oss var Karin Redelius kapitel som heter "Bäst och pest! Ämnet idrott och hälsa bland elever i grundskolans senare år". Redelius har gjort en undersökning liknande vår med elever i åttan och nian. Hon har också kommit fram till en del liknande resultat, bland annat konstaterar hon att ämnet främst tilltalar de som redan håller på med någon idrott och att killar uppskattar ämnet mer än tjejer.

Larsson, H. och Meckbach, J. (red.) (2007) *Idrottsdidaktiska utmaningar*. Stockholm: GIH Även denna bok är utgiven av GIH och sammanfattar olika perspektiv på ämnet. Också här var det främst Karin Redelius kapitel "Betygsättning i idrott och hälsa – en didaktisk utmaning med pedagogiska konsekvenser" som vi tyckte var intressant. Redelius skriver om hur bedömningsgrunderna har utvecklats, hur idrottslärare ska bedöma eleverna och vad som bedöms i praktiken. Vi hade stor nytta av detta när vi jobbade med bedömningsartikeln.

Londos, M. (2010). *Spelet på fältet: relationen mellan ämnet idrott och hälsa i gymnasieskolan och idrott på fritid*. Malmö: Malmö högskola. Londos undersökning bygger främst på intervjuer med idrottslärare. Han konstaterar att det ofta är de som är idrottsaktiva på fritiden som tar plats på lektionerna och tillåts styra över innehållet. Han nämner även att elevernas prestation ofta har betydelse vid betygssättningen.

Bråkenhielm G. (2002) *Ingen gympa för mig! – En undersökning av skälen till varför elever inte deltar i ämnet idrott och hälsa*. I *Svensk idrottsforskning* 2/2008. Bråkenhielm har analyserat skälen till varför vissa elever inte deltar i ämnet. Konstaterar bland annat att de som inte deltar i högre grad än andra elever känner sig missnöjda med sin kropp eller har inlärningsproblem. Diskuterar också betygsfrågan.

Johansson J. och Ohlander E. (2009) *Social kroppsanspänning och attityder till skolidrott hos skolelever i årskurs nio*. Göteborgs universitet, Psykologiska Institutionen Konstaterar, precis som många andra, att killar och de som idrottar på fritiden är mer positiva till ämnet.

Larsson, L. (2009). *Idrott - och helst lite mer idrott. Idrottslärarstudenters möte med utbildningen*. Stockholm: UTEP, Stockholms universitet. Tar upp flera frågor. Bland annat utbildningens bristande länk till forskning, problem med att tackla genusfrågor och att studenters egna erfarenhet ges större tyngd än utbildningsprogrammets innehåll beträffande vad som anses värdefull kunskap.

Nyström K. och Överfors G. (2002) *Trivsel på skolgymnastiken – En undersökning bland elever i årskurs 8 i två finska och två finlandssvenska skolor*. En finsk studie med många intressanta resultat, bland annat noterar författarna att konditionstester, enformigt innehåll och okunniga lärare påverkar elevernas inställning till gympan negativt.

Sjöstrand K. och Sjöstrand J. (2007) *Får alla vara med och leka?: En studie om hur kränkande handlingar kommer till uttryck i ämnet idrott och*

hälsa. Stockholm: GIH Studentuppsats som bland annat ställer frågan "I vilka situationer uppstår kränkande handlingar?" Slutsatserna blir bland annat att "kränkande handlingar främst kan kopplas till de aktiviteter som utförs, det vanligaste är när eleverna står på led, i tävlingsmoment eller i omklädningsrummet. Verbala kränkande handlingar ansågs som vanligast förekommande mellan eleverna men även tysta, fysiska och verbala sexuella kränkande handlingar existerar på idrottslektionerna."

Förutom dessa finns även ytterligare litteratur som tar upp saker som har koppling till ämnet:

Annerstedt, C. (1991) *Idrottslärarna och idrottsämnet: utveckling, mål, kompetens: ett didaktiskt perspektiv*. Göteborg: *Studies in educational sciences* 82, Acta Universitatis Gothoburgensis.

Ekberg, J.-E. (2009) *Mellan fysisk bildning och aktivering: en studie av ämnet idrott och hälsa i skolor 9*. Malmö: Lärarutbildningen, Malmö högskola.

Eirefelt M. och Hellquist A. (2007) *Att vara eller inte vara med på skolidrotten, det är frågan!* Stockholm: GIH

Engström, L.-M. och Thedin-Jakobsson, B. (2008) "Vilka fortsätter – vilka slutar? Förändringar i idrottsvanor bland yngre tonåringar." *Svensk Idrottsforskning*, 2008, Nr 4:27-31

Engström, L.-M. (2010) *Smak för motion: fysisk aktivitet som livsstil och social markör*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.

Eriksson, C. m.fl. (2003) *Skolämnet Idrott och hälsa i Sveriges skolor – en utvärdering av läget hösten 2002*. Örebro: Örebro universitet, Institutionen för Idrott och hälsa.

Grönlund, J. (2007) *Måste jag spela basket? Att arbeta med lokala kursplaner, lektionsplaneringar, betyg och bedömning i ämnet idrott och hälsa*. Stockholm: GIH

Johansson H. (2003) *Skolidrott för alla? – Orsaker till varför elever inte vill vara med på skolidrotten*. Stockholm: GIH

Larsson, H., Redelius, K. och Fagrell, B. (2007). "Jag känner inte för att bli en ... kille. Om heteronormativitet i ämnet idrott och hälsa." *Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik* 16:2.

Lundvall, S., Meckbach, J. och Thedin Jakobsson, B. (2002). *Lärarnas syn på ämnet idrott och hälsa: ett ämne i förändring?* *Svensk idrottsforskning*, årgång 11, nr 3:17-20.

Quennerstedt, M. (2006) *Att lära sig hälsa*. Örebro: *Studies in education* 15, Örebro universitet.

Redelius, K. (2004) "Vilka är vinnare och förlorare i ämnet Idrott och hälsa?" *Svensk Idrottsforskning* 4/2004.

Sandahl, B. (2005) *Ett ämne för alla: normer och praktik i grundskolans idrottsundervisning 1962-2002*. Stockholm: Carlsson.

Thedin Jakobsson, B. (2004) "Basket, brännboll och så lite hälsa! Lärares uppfattningar om vad hälsa innebär i ämnet idrott och hälsa."

H. Larsson och K. Redelius (red.) *Mellan nytta och nöje*. Stockholm: IHS Förlag.

3. Arbetets gång och metod

3.1 Research

Efter att vi hade spikat idén kom arbetet igång på allvar runt den 7 mars. Redan innan dess bestämde vi oss för att vi skulle föra en kontinuerlig dagbok över processen. Detta har vi fortsatt med hela tiden och det har varit till stor hjälp för att inte glömma vad vi har gjort. Vi började med att kolla upp vad Skolinspektionen har gjort (och håller på att göra) för att förvissa oss om att vi inte skulle göra precis samma sak. Vi gjorde research genom att söka igenom Mediearkivet där vi använde sökord som "idrott och hälsa" "skolgympa", "skolgympa + ångest". Vi gjorde också sökningar på SR:s och SVT:s hemsidor.

Tidigt i processen gjorde vi en kunskapsintervju med Erik Backman på Gymnastik- och idrotts-högskolan (GIH) i Stockholm för att få en överblick över vilken forskning som gjorts i ämnet och vad det inte skrivits så mycket om. Han menade att det finns relativt lite forskning där man utgår från elevernas perspektiv och han sa också att omklädningsrummet är en miljö där mycket sker som vi inte känner till. Detta kändes bra eftersom vi redan innan samtalet var inne på att göra reportaget utifrån ett elevperspektiv. Vi pratade också med Marcus Rönnegard på Skolinspektionen för att få mer information om deras kvalitetsgranskning. Dessutom tog vi kontakt med en skolsköterska på en högstadieskola för att höra vad hon hade för uppfattning av idrottsämnet (och om hon kände till ifall några elever blivit utsatta för kränkningar i samband med ämnet).

Eftersom vårt arbete skulle bli ett skriftligt reportage byggt på en undersökning gjord i Göteborg tänkte vi att det borde passa för Göteborgs-Posten. Alltså ringde vi upp Sofia Dahlström på GP och förklarade vad vi tänkte göra. Hon tyckte att det lät intressant och vi kom överens om ett möte där vi kunde diskutera vidare. Mötet gick över förväntan, och vi kom överens om ett samarbete. Vi bestämde att målsättningen var ett sex-sidigt "söndagsreportage", med reservation för att omfånget fick avgöras av undersökningens resultat.

Vi tog också kontakt med två tidningar som vänder sig till idrottslärare – Tidningen miVida och tidningen Idrott och hälsa. Båda var mycket intresserade av undersökningen men Idrott och hälsa hade tyvärr inte möjlighet att betala för frilansmaterial. MiVida har vi däremot haft fortsatt kontakt med och kommit överens om att skriva en artikel som förmodligen ska publiceras i september.

3.2 Anmälningar

För att ringa in eventuella problem i samband med idrottsundervisningen bestämde vi oss för att vi skulle begära in anmälningar med koppling till ämnet idrott och hälsa (lektioner, omklädning, dusch) från högstadieskolor i Göteborg. Vi hade stora svårigheter med att få ut an-

mälningarna från Skolinspektionen. Det gick inte att söka på specifika ord, som t.ex. ”idrott och hälsa”, ”dusch” etc i deras arkiv, utan enda möjligheten att hitta relevanta fall var att läsa igenom varenda anmälan. Och för att vi skulle få läsa handlingarna så behövde de sekretessprövas först. Vi bestämde oss för att avgränsa oss till anmälningar från högstadieskolor i Göteborg under 2011, och hoppades att handläggarna på SI skulle kunna hjälpa oss att sälla ut de som hade någon koppling till Idrott- och hälsa. Men de menade att detta skulle ta för lång tid. Det skulle också kosta en del att få ut dem. Vi diskuterade om vi skulle intervjuar alla handläggare i Göteborg för att se om de kunde dra sig till minnes några anmälningar som handlade om idrott- och hälsa. Men det kändes som att det inte var någon helt tillförlitlig metod och att det skulle kunna bli tidsödande. Sedan kom vi fram till att vi bara kunde begära ut en lista på de anmälningar som lett till beslut vilket visade sig vara betydligt färre (59 stycken i Göteborg under förra året). Vi gick igenom dessa och sållade ut de som handlade om högstadiet (33 stycken). Nu kunde handläggarna hjälpa oss att gå igenom dessa. Vi bad dem att kolla om de hittade några anmälningar som handlade om Idrott och hälsa men resultatet blev noll så då lade vi ner det spåret. Från början trodde vi att det bara var Skolinspektionen (inklusive Barn och elevombudsmannen) som tog emot anmälningar som kunde vara relevanta för oss. Smäningom insåg vi att anmälningar också kunde komma in till Diskrimineringsombudsmannen och Arbetsmiljöverket vilket gjorde att det även blev aktuellt att ta kontakt med dessa. DO hade inte några anmälningar som rörde Idrott och hälsa. Från Arbetsmiljöverket fick vi ut bland annat en lista på anmälningar om tillbud och olyckor på grundskolor i Göteborg från 2011, där ungefär 10 procent hade tydlig koppling till skolidrotten. De flesta handlade om skador som skett i samband med lektionsaktiviteter. Eftersom det är ett väldigt fysiskt ämne var det svårt att bedöma om det var mycket eller lite. Kanske hade vi kunnat göra något mer på detta, men eftersom vi hade fullt upp med andra, tydligare artikelspår och var tvugna att prioritera våra resurser bestämde vi oss för att lägga det här spåret åt sidan.

3.3 Frånvaron

Vi ville också kolla närmare på frånvaron i idrott och hälsa för att se hur den såg ut jämfört med frånvaron i andra ämnen. Vi skrev ett mail som vi skickade till samtliga högstadieskolor i Göteborg (83 stycken) där vi bad om att få ut statistik över frånvaron i idrott och hälsa under februari 2012. Detta visade sig vara lättare sagt än gjort. Ett tjugotal skolor svarade, några hänvisade till att de inte hade tid, andra menade att de inte ville lämna ut material som berörde eleverna (främst friskolor). Bara ett fåtal skolor lämnade ut den statistik vi hade begärt. När vi fick in den första statistiken insåg vi också att den skulle bli svår att använda – dels eftersom det bara rörde sig om några veckor och dels för att vi inte hade någonting att jämföra med. Vi hade inte heller formulerat hur vi ville att materialet skulle presenteras för oss. I efterhand kom vi fram till att det ultimata skulle vara att få en lista där man inte bara kunde se frånvaron utan även ifall det fanns elever som närvarade men inte deltog (t.ex. p.g.a. glömda kläder, huvud-

värk etc). Vi borde alltså ha tänkt igenom mer exakt vad vi ville ha innan vi skickade iväg det första mailet. Problemet med att få ut frånvarostatistik har löpt som en röd tråd genom hela arbetet. När vi förstod att vi inte skulle få ut så mycket från skolorna bestämde vi oss för att kolla om det istället gick att få den från stadsdelsförvaltningarna, men inte heller där hade vi någon framgång. Vi lärde oss att de flesta kommunala skolor använder sig av ett system som heter Hjärntorget för att registrera närvaron. Vi vände oss därför till administratören för Hjärntorget som dock menade att hon inte hade någon behörighet att lämna ut statistiken. Efter samtal med Jan Turvall kom vi fram till att frånvarostatistik ska klassificeras som en allmän offentlig handling och därmed borde det inte vara några problem att få ut statistiken, i alla fall inte från de kommunala skolorna. Ett ytterligare problem var att vi inte visste hur statistiken i Hjärntorget presenterades och därmed var det också svårt att vet vad vi kunde begära ut. Olika personer gav olika besked om vad som var möjligt respektive omöjligt att få ut. Till slut fick Linnea hjälp av en lärarkompis som guidade henne genom systemet. Efter detta visste vi exakt vad vi ville begära ut. Vi skickade en tydlig specifikation på vad vi ville ha ut till de kommunala skolor som ingick i enkäturvalet. Men fortfarande hävdade de att det inte var möjligt att lämna ut det vi efterfrågade. Vi pratade återigen med administratören för programmet som lovade att ta upp det med stadsdelsförvaltningarna. Till slut fick vi äntligen ut den statistik som vi efterfrågat från ett fåtal skolor. Tyvärr var det alltför få (fyra stycken) för att vi skulle kunna dra några statistiskt säkra slutsatser. I det mycket begränsade urvalet kunde vi inte se några större skillnader mellan svenska-ämnet och idrotts-ämnet. Men eftersom statistiken var för trubbig för att kunna urskilja elever som närvarade men inte deltog, så kunde vi egentligen inte dra någon slutsats utifrån detta. Idrottslärare som vi talat med klagade även de på den begränsade möjligheten att kunna ”bokföra” denna typ av frånvaro i Hjärntorget. Efter allt jobb med att få ut få ut statistiken känns det lite tråkigt att konstatera att vi inte har någon användning av den. Men vi kan i alla fall trösta oss med att vi har följt upp detta spår så långt som vi har kunnat.

3.4 Elever som är befriade från ämnet

En sak som Skolinspektionen såg i sin flygande inspektion var att det var oväntat många elever som var befriade från ämnet idrott och hälsa. Enligt skollagen måste det finnas väldigt starka skäl för att en elev ska bli helt befriad från ett skolämne och beslut om detta kan endast tas av skolans rektor. Detta var någonting som kändes intressant att kolla vidare på. I vårt första mail till skolorna där vi frågade om frånvaron frågade vi också om det fanns några elever i nian som var befriade från idrottsundervisningen. De få skolor som svarade skrev dock att de inte hade några sådana elever. Vi hörde oss också för med några av skolorna som vi delade ut enkäten på men inte heller där fanns det några sådana elever. Efter att ha bollat frågan med vår handledare bestämde vi oss för att lägga detta spår åt sidan. Dels för att kunna prioritera andra spår, dels för att vi kom

fram till att essensen i vårt arbete var att ta reda på hur de som faktiskt hade idrott och hälsa på schemat upplevde ämnet.

3.5 Case-letande på internet

En farhåga vi hade när vi började arbetet var att det kanske skulle bli svårt att hitta case – alltså personer som på något sätt kunde exemplifiera det vi skulle komma fram till i undersökningen. En strategi som vi hade var att gå in på ungdomsforum och kolla vad som skrivs om Idrott och hälsa. De forum vi var inne och kollade på var: emocore.se, flashback.org, 4chan.com, existenz.se, catahya.net och familjeliv.se. Vi läste också ett antal blogginlägg som handlade om gympaångest. Vi bestämde oss dock för att inte gå vidare på det här spåret. Dels eftersom vi inte hittade så mycket intressant, dels eftersom vi hade bestämt oss för att ha fokus på Göteborg och de flesta av inläggen var inte skrivna av göteborgare. Dessutom insåg vi när vi började få in de första enkäterna att vi inte skulle behöva oroa oss för att hitta case. Många elever hade nämligen fyllt i sina kontaktuppgifter i enkäten.

3.6 Elevskyddsombuden

När vi kollade på Arbetsmiljöverkets riktlinjer om hur omklädningsrummen ska vara utformade råkade vi på den intressanta upplysningen om att varje skola ska ha två elevskyddsombud i varje klass. Vi misstänkte att detta kunde vara något som skolorna slarvar ganska mycket med. Efter att ha rådgjort med Åsa Nicander insåg vi att detta var tillräckligt intressant för att kunna bli en egen artikel. Det kan verka som ett sidospår som ligger ganska lågt bort från vår huvudsakliga undersökning, men vi menar att det har stor relevans. Elevskyddsombuden är elevernas möjlighet att påverka den fysiska miljön (till exempel om det finns draperier i omklädningsrummen) men också rapportera om det till exempel förekommer kränkningar eller orättvis behandling. Vi bestämde oss för att undersöka hur många av högstadieskolorna i Göteborg som följer reglerna (som är fastställda i arbetsmiljölagen, arbetsmiljöförordningen och Skolverkets författningssamling). Att skicka en rak fråga i stil med “har ni det som lagen kräver” kändes inte tillräckligt. Istället valde vi att be om namnen på skolornas elevskyddsombud. Det första mailet vi skickade ut var en kortfattat och förklarade inte så mycket om undersökningens bakgrund. Tanken med detta var att avdramatisera. Av samma anledning skickade vi inte mailet till skolornas rektorer utan, i de fall det fanns adresser, till deras expeditioner. I det första påminnelsemailet bytte vi strategi och förklarade mer detaljerat vilka vi var och vad vårt arbete handlade om. Svaren fortsatte att trilla in fram till några dagar efter den tredje och sista påminnelsen. Några friskolor, och en kommunal skola skickade svar av typen “vi vill inte lämna ut några uppgifter om våra elever”. I de fallen försökte vi svara och förtydliga att namnen inte var tänkta att publiceras eller spridas utanför vår arbetsgrupp. Till slut hade vi fått in svar från 36 skolor. Av dessa svarade 12 att de inte hade några skyddsombud. Två skolor kunde visa att de hade det som arbetsmiljöförordningen kräver - två elevskyddsombud per årkurs i år 7-9. 36 av 79 är inte en optimal svarsfrekvens, men vi 15

bedömde att resultatet tillräckligt tydligt visade att en majoritet av skolorna inte levde upp till kraven. Ingenting tyder på att de skolor som inte svarade skulle vara bättre på att följa reglerna. Vad som egentligen är skolornas skyldighet att göra för att uppnå målen (de kan ju inte tvinga elever att ta sig an uppdraget), och vem som har tillsynsansvar för att se till att de lever upp till kraven, var inte helt lätt att reda ut. Intervjuer med tjänstemän på Arbetsmiljöverket och Skolinspektionen gjorde det möjligt att reda ut härvan. Vi talade också med ordförandena för de två nationella elevorganisationerna för att få en reaktion på resultaten av vår undersökning.

3.7 Enkäten

Det som utgör stommen i vårt reportage är den enkätundersökning som vi har gjort på tio olika högstadieskolor i Göteborg. Vår utgångspunkt för undersökningen var att ta reda på om det finns elever som upplevt obehag i samband med idrottsundervisningen och i sådana fall i samband med vilka aktiviteter och moment som man upplevt obehaget. Dessutom ville vi ta reda på hur eleverna såg på dusch/omklädningssituationen och hur vanligt förekommande det var att eleverna skolkade eller hittade på ursäkter för att inte vara med på lektioner.

Vi tog ganska lång tid på oss att utforma enkäten och rådgjorde även med lektor i medievetenskap Jan Strid om hur vi skulle få fram entydiga och statistiskt användbara svar. Trots detta har vi i efterhand kunnat identifiera några brister i enkäten. Forskningen visar till exempel att en starkt bidragande orsak till hur man upplever idrottsundervisningen är om man själv håller på med någon idrott på fritiden, därför hade det kunnat vara intressant att ställa en fråga om detta. Vi frågar också om vilken aktivitet man har upplevt obehag under och där finns “dusch/omklädning” med som ett alternativ. Samtidigt har vi en separat fråga om man upplevt obehag i samband med dusch/omklädning vilket gör att dessa två frågor överlappar varandra något. Man kan också diskutera vad som ryms i begreppet obehag. Vi har valt att inte ge någon definition av begreppet utan låta eleverna själva tolka det som de vill. Samtidigt hade det nog blivit problematiskt om vi hade sagt att “det här är obehag men det här är inte det”. Karin Redelius på GIH ifrågasatte att vi i stort sett bara frågar om de negativa delarna och inget om elevernas positiva upplevelser av idrottsundervisningen. Hon menade att detta kan ha påverkat svaren på så sätt att eleverna kände en förväntan på sig att svara negativt. Detta är kanske en rimlig invändning. Men å andra sidan har syftet med vår undersökning hela tiden varit att belysa de problem som kan finnas med ämnet, utan att göra en svartmålning.

Vi bestämde oss för att dela ut enkäten till eleverna i nian, men frågorna handlar inte bara om deras upplevelser i nian utan under hela högstadietiden. Från början hade vi tänkt dela ut enkäten på åtta högstadiskolor, men sen valde vi att lägga till två eftersom det var ganska få elever i en del av skolorna. Urvalet gick till på följande sätt: För att få en spridning över hela Göteborg bestämde vi oss för att välja ut en skola från varje

stadsdelsområde. På Göteborgs stads hemsida finns listor över alla skolor i varje stadsdelsområde, där gick vi in och valde den fjortonde skolan i varje stadsdelslista. På så sätt fick vi fram tio skolor. Sedan kontrollerade vi med hjälp av inkomststatistik från kommunens hemsida att skolorna låg i områden med olika inkomster. Vi såg att vi hade en brist på skolor i områden med medelinkomst, därför justerade vi det genom att välja nästa skola på listan i stadsdelen Centrum (där det finns både höginkomst och medelinkomstområden). Vi justerade också så att ungefär en tredjedel av skolorna var friskolor för att urvalet skulle motsvara det totala antalet friskolor/kommunala skolor i Göteborg.

Så långt var allt bra. Problemen började när vi skulle ringa runt till rektorerna på skolorna för att fråga om vi kunde komma dit och dela enkäten. Till att börja med var många svåra att få tag på och när vi väl fick tag på någon så ville de oftast inte att vi skulle komma dit, de hänvisade till “enkättröttheten” hos eleverna och menade att det tog för mycket tid från den ordinarie undervisningen. När vi fick nej från en skola gick vi vidare till nästa i listan. Några skolor valdes bort på grund av att vi bedömde att de var för små, att de hade en speciell inriktning eller något annat som gjorde att de inte skulle passa i vår undersökning. Det slutade med att vi fick ringa till nästan samtliga högstadieskolor innan vi hade fått tag på tio som vi kunde åka ut till. Urvalet blev därmed inte så systematiskt som vi hade tänkt. Bland annat fick vi fler friskolor och färre skolor i medelklassområden än vad vi hade planerat. Men med tanke på de problem vi hade med att få ihop tio skolor som överhuvudtaget ville ställa upp så är vi ändå ganska nöjda med urvalet. För säkerhets skull stämde vi också av med Jan Strid att vi hade fått en okej spridning.

De skolor som vi besökt och delat ut enkäten på är:

Skola / Stadsdel / Primärområdets medelinkomst 2009 / Friskola eller kommunal

Kunskapsskolan Krokslätt / Centrum / 149 000 kr / Friskola

Vasaskolan/Centrum / 281 000 kr / Friskola

Kärralundsskolan / Örgryte/Härlanda / 313 000 kr / Kommunal

Victoriaskolan / Centrum / 322 000 kr / Friskola

Vittra vid Kronhusparken / Centrum / 335 000 kr / Friskola

Trulsegårdsskolan / Västra Hisingen / 353 000 kr / Kommunal

Styrsöskolan / Västra Göteborg / 301 400 kr Kommunal

Torslandaskolan / Västra Hisingen / 345 000 kr / Kommunal

Römosseskolan / Angered / 155 000 kr / Friskola

Sandeklevsskolan / Östra Göteborg /157 000 kr / Kommunal

Vi hade tänkt dela ut enkäten under vecka 14

och 15, men påsklovet gjorde att enkätutdelningen blev tvungen att fortsätta in i vecka 16.

Innan vi började dela ut enkäterna diskuterade vi också hur vi skulle göra med de elever som skulle vara frånvarande vid lektionstillfället. Ett alternativ var att lämna några enkäter till läraren som denne sedan skulle kunna ge vidare till dessa elever så att vi på så sätt även fick med dem i undersökningen. Ett problem med detta var dock att vi inte skulle ha någon kontroll över situationen då enkäterna fylldes i. Vi skulle till exempel inte kunna garantera att inte läraren sett på när eleven fyllt i enkäten. Men vi bedömde ändå att värdet av att få in så många enkäter som möjligt var större än de eventuella risker vi tog. För säkerhets skull skrev vi ett mail till läraren där vi förklarade hur vi tänkte oss att insamlingen av enkäterna skulle gå till. När vi började få in enkäterna kom vi ändå fram till att det var säkrast att inte ta med dessa enkäter i den sammanlagda statistiken. Men vi tänkte att vi åtminstone skulle samla in dessa enkäter för att i alla fall göra en koll och se om de skulle påverka våra resultat. Men på grund av tidsbrist var detta något som vi i slutänden prioriterade bort. Givetvis finns det en risk för att vårt resultat skulle ha sett annorlunda ut om vi tog med dem. Men vi är ändå nöjda med att ha fått en svarsfrekvens på drygt 70 procent.

Besöken på skolorna gick generellt sett bra. Både lärare och elever var i de flesta fall positivt inställda till undersökningen. I möjligaste mån försökte vi se till att eleverna flyttade isär när de fyllde i enkäten och att de inte pratade med varandra, men i vissa fall gick det inte att undvika. Samtidigt som vi var ute på skolorna passade vi även på att passa sätta upp lappar på skolornas anslagstavlor där vi skrev att eleverna var välkomna att höra av sig till oss om de hade tankar och funderingar kring skolidrotten. Vi delade också ut visitkort till eleverna som fyllde i enkäten så att de skulle kunna höra av sig till oss i efterhand om de skulle komma på någonting som de glömt att skriva i enkäten.

Innan besöken på skolorna kom vi fram till att det var bättre att dela ut enkäten på en lektion i ett annat ämne än idrott, eftersom vi ville nå även de elever som kanske inte deltog i idrottsundervisningen. I slutänden var vi ändå tvungna att dela ut enkäten på idrottslektioner på en del av skolorna eftersom rektorerna inte lät sig övertygas om något annat alternativ. Vårt resultat tyder inte på att detta haft någon stor inverkan. Det kan ha lett till att vi missat några kritiska elevröster, och att resultaten alltså blivit mer positiva.

3.8 Analys av enkäten

Efter vecka 14 hade vi delat ut enkäten på hälften av skolorna. Eftersom det var påsklov vecka 15 kunde vi inte fortsätta med utdelningen förrän vecka 16. Vi började då att sammanställa de enkätsvar som vi hade fått in. Sammanställningen av enkätsvaren skedde med hjälp av SPSS och fortsatte under vecka 16 och början av vecka 17. När vi hade lagt in alla svar började vi göra körningar utifrån ett körschema som vi utformat (se bilaga). Vi delade upp arbetet så att Valdemar gjorde körningar på fråga 1-3 i enkäten, Linnea på fråga 4-8 och Valter på fråga 9-12. Efter att vi var klara gick vi igenom det sta-

tistika materialet tillsammans och diskuterade vilka siffror som var mest intressanta. Vi kom överens om att lyfta fram hur många elever som upplevt obehag och vilka aktiviteter och situationer som eleverna upplevde som mest obehagliga. Vi tyckte också att det var intressant att se hur många som inte duschar efter gympan och hur många som skolkat eller hittat på ursäkter för att slippa vara med. Slutligen tyckte vi också att könsaspekten var intressant – enkätsvaren visade tydligt att tjejer upplevde obehag, struntade i att duscha och skolkade i högre grad än killarna. När vi jämförde de olika skolorna såg vi att skillnaderna var relativt små. Kunskapsskolan Krokslätt stack dock ut från mängden genom att ha en högre andel elever som känt obehag men också mer skolk och fler som undvek att duscha än på de andra skolorna. Vi tittade även på ifall det fanns någon skillnad i svar mellan friskolor och kommunala skolor och om låg- medel- och höginkomstskolorna skilde sig åt. Mest för att se hur vår övervikt av friskolor och höginkomstområden eventuellt kunde inverka på resultatet. Vi hittade inga nämnvärda skillnader här.

3.9 Andra dokument

Vi ville också se hur de tio skolorna där vi genomfört enkätundersökningen skötte uppföljningen av idrottsämnet (deras kvalitetssäkringsarbete) och hur de arbetade med att förebygga kränkningar. Enligt Skolverket ska alla skolor ha en likabehandlingsplan. Denna ska innehålla information om deras arbete mot kränkande behandling. En del skolor väljer att lägga upp likabehandlingsplanen på sin hemsida så att man lätt kan ladda ner den. De skolor som inte hade någon plan på sin hemsida ringde vi till och bad om att de skulle skicka den till oss. Alla tio skolor hade en likabehandlingsplan, men i några fall hade den inte uppdaterats sedan förra läsåret. Vi gick igenom dokumenten och använde sökorden “idrott”, “hälsa”, “dusch” och “omklädning” för att se om de skrev något specifikt om detta. Tre av skolorna – Sandeklev, Kärralund och Victoriaskolan – nämnde olika problem med dusch och omklädning. Men i övrigt nämns inget om ämnet idrott och hälsa. Vi har valt att inte skriva något om det här i artiklarna, men vi tycker ändå att detta tyder på att uppföljningen av idrottsämnet är eftersatt på många skolor, särskilt med tanke på hur vanligt det är att elever känner obehag i samband med dusch och omklädning och undviker att duscha. Vi frågade också skolorna om de hade några andra former av uppföljningsdokument kopplade till idrott och hälsa, men det gav inte så mycket. Trulsegårdsskolan skickade också en kvalitetsredovisning och ett protokoll från den senaste miljöronden på skolan.

3.10 Intervjufasen

Innan vi började analysera resultaten hade vi bokat in en intervju med en av idrottslärarna på Kunskapsskolan. Intervjun var tänkt som en ren kunskapsintervju, för att få reda på mer om hur man jobbade med idrottsundervisningen. Men när det visade sig att deras resultat visade på större problem än på andra skolor tyckte vi att det var bäst att också passa på att fråga ut dem om det vi kunnat se i undersökningen. Idrottsläraren Calle Waddington blev bestört över resultaten och sa direkt att han skulle ta upp

saken med de andra idrottslärarna och med rektorn på skolan. Detta var kanske den reaktion som vi borde ha förväntat oss, samtidigt blev vi lite oroliga för att vi hade gått för fort fram och att vi kanske borde ha väntat lite med den här intervjun.

I slutet av enkäten hade vi ett fält där man fick fylla i namn och kontaktuppgifter om man kunde tänka sig att ställa upp på en intervju. Till vår glädje var det förvånansvärt många som fyllde i det här fältet. Detta gjorde vi att vi hade ganska lätt att hitta “case” som kunde illustrera de problem som vi sett i undersökningen. Vi började med att ringa runt till de personer som lämnat sina telefonnummer. När vi ringt ungefär hälften, och börjat med de som lämnat mest intressanta svar, hade vi fått ihop så många användbara intervjuer att vi avbröt rundringningen. Särskilt två personer, Matilda Lorén på Trulsegårdsskolan och Mona Jasim på Sandeklevsskolan, hade väldigt mycket intressant att berätta, saker som stämde väl överens med de generella problem som vi kunnat se. Vi bestämde oss därför för att träffa dessa två och göra längre intervjuer.

Under de här veckorna gjorde vi också intervjuer med Lars Arrhenius (tidigare Barn- och elevombudsman, nu på Friends), Karin Redelius på GIH och Kristian Hansson, utredare på Skolinspektionen. De var personer som vi kände kunde ge relevanta reaktioner på våra resultat ur olika infallsvinklar. Vi gjorde även en intervju med den nuvarande barn- och elevombudsmanen Ingegärd Hillborn som dock inte kom med i reportaget. Anledningen till detta var att hon bara hade varit på posten i någon vecka, dessutom är hon bara tillförordnad och kommer förmodligen ersättas av någon annan snart.

3.11 Skolbesök

För att ett reportage ska bli bra krävs miljöbeskrivningar och scener. För att kunna få det men också för att få en bättre insikt i vad som verkligen händer på gympalektionerna bestämde vi oss tidigt för att besöka en eller flera av skolorna som deltog i undersökningen och vara med på en lektion. Den skola som vi först hade tänkt besöka var Kunskapsskolan eftersom enkätresultaten där stack ut. Samtidigt hade vi två starka case på Trulsegårdsskolan och Sandeklevsskolan, och tänkte därför att det kunde vara intressant att följa dem på en lektion. Det slutade med att vi besökte alla tre skolorna tillsammans med en fotograf från GP.

Det första besöket var på Trulsegårdsskolan. Då passade vi också på att intervjua idrottsläraren Markus Svensson. Besöket gick väldigt bra. Som tur var så var vi två personer (Linnea och Valdemar) vilket gjorde att en av oss kunde hålla koll på vad som hände på spelplanen medan den andra kunde sitta och prata med de som inte var med i spelet. Elevernas kommentarer under lektionen förstärkte det som Matilda hade sagt till oss tidigare (att läraren är för tävlingsinriktad, att det är för mycket fotboll med mera). Efter lektionen följde vi också med in i omklädningsrummen. Därifrån fick vi tyvärr inga bilder, även om det hade varit möjligt. En kommunikationsmiss med fotografen.

Efter besöket kände vi att vi mycket väl skulle

kunna bygga reportaget runt den här lektionen eftersom den så väl belyste den allmänna problematiken som vi kunnat se. Frågan var då vad vi skulle göra med besöket på Kunskapsskolan. Vi bestämde oss för att vi skulle åka dit i alla fall men att det viktiga kanske inte skulle bli själva lektionen utan snarare att vara med i omklädningsrummet och framförallt få bilder därifrån. Det som vi inte hade fått från Trulsegårdsskolan. Vi fick tyvärr inte tillåtelse att fotografera i omklädningsrummet på Kunskapsskolan. I övrigt gick besöket bra. Lektionen var något av en mönsterlektion, eleverna hade samarbetsövningar i skogen och de två lärarna var väldigt deltagande. Kanske berodde det på intervjun vi hade gjort med läraren tidigare och att de nu ville framställa skolan i så positiv dager som möjligt. Vi pratade lite kort med Vilhelm Elwing som förekommer i duschartikeln och fick även hans telefonnummer så att vi kunde göra en lite längre intervju på telefon. Vi fick också en kort intervju med skolans rektor Marika Andersson.

När vi hade hunnit så här långt var det dags att sammanställa ett första utkast. Fortfarande saknades en ansvarsintervju med rektorn på Trulsegårdsskolan, Jessica Thompson, till huvudreportaget. Men vi hade ändå tillräckligt med material för att kunna skriva ihop ett utkast till ett huvudreportage, och en sidoartikel med fokus på dusch- och omklädningsfrågan. Intervjun med Jessica Thompson gjordes några dagar efter första inlämningen. De två sidoartiklarna om elevskyddsombud och bedömning skrevs först den sista veckan. Intervjun med Mona Jasim och Kristian Hansson var dock redan klara så det enda som saknades till den artikeln var bilder och kommentarer från Monas lärare och rektor.

Att vi inte hade fått några bilder från något omklädningsrum löste vi genom att prata med Vilhelm som gick med på att vi kunde ta en arrangerad bild på honom på Fysiken där hans klass ibland har idrottslektioner. Sista veckan åkte vi också ut till Sandeklevsskolan och tog bilder på en lektion med Mona Jasim. Vi passade också på att ställa några frågor till Monas lärare, Anna-Karin Nilsson, som vi sedan följde upp med en telefonintervju. Vi ringde också till andra elever på Sandeklevsskolan för att få bekräftat att den bild Mona gav av att läraren bedömde felaktigt verkligen stämde. Det visade sig att eleverna hade ganska olika syn på detta – en del av eleverna delade Monas bild medan andra inte upplevde att läraren bedömde prestationen.

3.12 Etiska överväganden

Något som vi har diskuterat mycket är hur vi ska kunna belysa problematiken med konkreta exempel utan att samtidigt svartmåla någon enskild skola. Vi valde som sagt att vara med på en lektion på Trulsegårdsskolan, inte för att deras resultat stack ut, utan för att vi hade ett bra case där. Under själva lektionen var det flera elever som pratade om negativa upplevelser i samband med gympan. Eftersom en del av dessa var direkt kopplade till läraren så var det också nödvändigt att han fick bemöta kritiken. Detta gör att mycket fokus hamnar på Trulsegårdsskolan och för en läsare kan det kanske verka som att den skolan får oförtjänt mycket kritik. Men just av den anledningen har vi också varit noga med

att påpeka att Trulsegårdsskolan inte är något mardrömsexempel utan en helt vanlig skola. Lite samma sak blev det med Sandeklevsskolan i bedömningsartikeln – hur mycket fokus skulle vi lägga på just den här skolan och hur mycket skulle handla om den generella problematiken med orättvis bedömning? (En problematik som Skolinspektionen också sett i sin kvalitetsgranskning). Många elever hade nämnt att lärarna bedömde deras fysiska förmågor enligt tydliga betygsnivåer direkt kopplat till deras mätresultat i t.ex. konditionstest, men det var svårt för oss att bevisa att så verkligen var fallet. Gällande Trulsegårdsskolan hade vi starka indikationer, i form av många elever som berättade identiska berättelser. Men vi ville inte lyfta fram samma skola i ännu en artikel, och huvudartikeln var redan skriven och vi hade inte tid att byta case-skola till den. Vi tyckte att vi hade ett vattentätt case i form av Mona Jasim på Sandeklevsskolan som berättade om hur läraren bedömde beep-testet med tydlig G, VG och MVG-nivå. Men när vi ringde upp hennes idrottslärare så sade hon att det inte alls var så hon bedömde. Vi började ringa runt till andra elever i klassen för att se hur de uppfattade bedömningen. En elev styrkte Monas version. En annan uppfattade inte att mätresultaten spelade så stor roll. Ett flertal var osäkra på exakt hur de bedömdes, men uppfattade iallafall kondition som viktigt för betyget. Vi kom fram till att vi i detta fall inte kunde bevisa att läraren betygsatte de fysiska prestationerna. Vi försökte därmed lägga artikelns fokus på en mer allmän nivå, och konstatera att många elever uppfattar att de bedöms utifrån sina mätresultat, trots att detta inte har stöd i styrdokumentet. Vi ansåg att det var illa nog om eleverna upplevde det så, eftersom läraren är skyldig att tydligt förmedla till eleverna vad som bedöms och varför, i relation till kunskapskraven för ämnet. Vi lät alltså Mona ge sin beskrivning av hur hon uppfattade men vi lät också läraren komma med en kommentar. Slutligen ringde vi upp rektorn på skolan för att fråga henne om hur hon höll koll på att bedömningen följde läroplanen.

Vi diskuterade också vilka som är ansvariga för att det ser ut som det gör. Till stor del är det givetvis idrottslärarna och rektorerna på de enskilda skolorna. Men samtidigt är det ju ett generellt problem och därför borde kanske någon på högre ort också få uttala sig. Vi diskuterade bland annat att ringa till kommunens utbildningsansvarige men kom i samråd med GP fram till att vi nog inte skulle få ut så mycket intressant av en sådan intervju, eftersom politikerna sällan är specialinsatta i enskilda ämnen. Vi valde att låta Karin Redelius uttala sig – som rektor på GIH bär hon ju ett visst ansvar för vad idrottslärarna får lära sig och detta påverkar förstås också deras egen undervisning. Kanske kunde vi ställt mer kritiska frågor till henne, samtidigt är det svårt att lägga ansvaret på någon enskild instans, det är så många faktorer som spelar in. Vi diskuterade även om att gå in på hur nya bedömningskriterier och läroplaner implementeras, hur man från skolledningens och Skolverkets sida jobbar med att fortbilda lärarna i vad som gäller. Men vi bedömde att denna typ av utveckling skulle ta för mycket plats.

Det krävs alltid många etiska överväganden när man skriver om unga personer, i det här fallet 15-åringar. Å ena sidan tyckte vi det var jäte viktigt att de fick säga sin åsikt. Samtidigt var

det viktigt för oss att inte pressa någon att säga något som hen kanske inte kunde stå för i efterhand. Det är också problematiskt att intervjua elever i grupp så som var fallet under besöket på Trulsegård. Det är självklart att eleverna påverkar och i vissa fall kanske även triggas varandra. För att undvika missförstånd har vi låtit alla personer som medverkar i reportaget få läsa sina citat innan publicering. I elevfallen har vi också pratat med elevernas föräldrar för att försäkra oss om att det är okej även för dem.

4. Källförteckning

Skriftliga källor:

Skolverket (2000) Kursplan i Idrott och hälsa (Gäller vårterminen ut för eleverna i årskurs nio. För övriga årskurser gäller läroplanen från 2011).

Skolverket (2011) Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94

Skolverket (2004) Skolverkets föreskrifter om elevmedverkan i skolans arbetsmiljöarbete genom elevskyddsombud

Skolinspektionen (2010) Mycket idrott och lite hälsa (samt bilagor)

Skolinspektionen (2012) Kvalitetsgranskning av idrott och hälsa: Slutrapport

Barnombudsmannen (rapport 2006:01) Vill man gå på toa ligger man illa till – om arbetsmiljön i skolan.

Arbetsmiljöverket (2000) Personaltutrymmen för elever

Arbetsmiljöverket (rapport: 2006:3) Elevers skolmiljö – en undersökning hösten 2005 av elever födda 1994.

Muntliga källor: Se bilaga 2

5. Tillstånd att använda bilder

Samtliga bilder i reportaget är tagna av Göteborg-Postens fotograf Magnus Sundberg och används med benäget tillstånd från honom.

6. Arbetsfördelning

Vi har under hela arbetets gång jobbat väldigt nära varandra och strävat efter en jämn arbetsfördelning.

Dessa saker har vi gjort gemensamt:
Utformning av enkäten.
Rundringning till rektorer på skolorna.
Rundringning till eleverna som fyllt i sina kontaktuppgifter i enkäten.

Linnea utformade ett analyschema för enkäten. Valter förberedde ett kodschema för enkäten.

Utdelning av enkäten:
Valdemar har besökt Kunskapsskolan, Victoria-skolan och Trulsegårdsskolan.
Linnea har besökt Sandeklevsskolan, Kärälundsskolan, Römosseskolan och Trulsegårdsskolan.
Valter har besökt Torslandaskolan, Styröskolan, Vittra vid kronhusparken och Vasaskolan.

Lektionsbesök:
Valdemar och Linnea var med på en idrottslektion på Trulsegårdsskolan.
Valter och Linnea var med på en idrottslektion på Kunskapsskolan.

Linnea och Valter har haft det huvudsakliga ansvaret för att samla in anmälningar gällande Idrott och hälsa

Valdemar och Linnea har haft det huvudsakliga ansvaret för närvarostatistiken.

Linnea var också med på en idrottslektion på Sandeklevsskolan och intervjuade idrottsläraren där.

Intervjuer

Valdemar har gjort intervjuerna med: Karin Redelius (GIH). Jessica Thompson (rektor på Trulsegårdsskolan), Matilda Lorén och Nicklas Gunnarsson (elever på Trulsegårdsskolan), Calle Waddington (idrottslärare på Kunskapsskolan), Ingegärd Hillborn (BEO), Erik Backman (GIH).

Valter har gjort intervjuerna med: Lars Arrhenius (f.d. BEO), Vilhelm Elwing (elev på Kunskapsskolan), Pernilla Niia (sektionschef på Arbetsmiljöverket), Annie Runhammar (inspektör på Arbetsmiljöverket), Mimmi Garpebring (ordf. för Sveriges elvråd - SVEA), Samir El-Sabini (ordf. för SECO, Sveriges elevråds centralorganisation),

Linnea har gjort intervjuerna med: Markus Svensson (idrottslärare på Trulsegårdsskolan), Mona Jasim (elev på Sandeklevsskolan), Amanda Sernborn, Paulina Ågren, Carolin Toftås och Disa Thorsson Loong (elever på Trulsegårdsskolan), Marika Andersson (rektor på Kunskaps-skolan), Kristian Hansson, Marcus Rönnegård och Kristina Svensson (utredare på Skolinspektionen), Anna-Karin Nilsson (idrottslärare på Sandeklevsskolan), Ellen Jarlmark (rektor på Sandeklevsskolan)

När det blev dags att skriva ihop artiklarna delade vi upp ansvaret på följande sätt 8alla har hjälpt till lite med allting, men vi har haft huvudansvar för olika artiklar):

Huvudartikel (“Vi är dom andra”) - Valdemar och Linnea
Dusch/omklädningsartikel - Valter och Linnea
Elevskyddsombudsartikel - Valter
Bedömningsartikel - Linnea
Tidslinje + Sådär gjorde vi undersökningen - Valdemar
Faktaruta: bedömning - Linnea
Metodrapport - Valdemar
Analystext - Valter
Redigering - Linnea

7. Målgrupp

Arbetet ska publiceras som ett söndagsreportage på sex sidor i Göteborgs-Posten. Artiklarna om bedömning och elevskyddsombud är planerade som uppföljningar.